

TRAGANJE ZA NULTIM STUPNJEM PISANJA

Moglo bi se uz malo preterivanja reći da je OuLiPo nastao na marginama Kenoovih *Stilskih vežbi*. I to, da preciziram, na marginama onog dela knjige u kojem Keno čitaocu nudi spisak tema za *potencijalne* varijacije jedne vožnje autobusom S, koje on sam nije napisao niti će napisati. Ono što bismo kod Kenoa shvatili kao sekundarni deo ove knjige, kao smer-nice, generalizuje se kao osnovni cilj rada Radionice za potencijalnu književnost.

U delatnosti OuLiPo-a nije reč o striktnoj usmerenosti ka jednoj poetičkoj zamisli koja će se na određeni način konkretno ostvariti, i to samo *jedanput*. OuLiPo je, naprotiv, usme-ren prema iznalaženju više mogućih načina strukturisanja poetičke zamisli: njegov osnov-ni cilj nije realizovanje, već nuđenje novih mogućih struktura, predlaganje novih postu-paka, putem ograničenja.

Pristup književnosti kroz prizmu matematike sa tolikom brigom o strukturi pre OuLi-Po-a nije bio tako dosledno sproveden. Veliki prethodnici ulipoovskog pisma su u stvari klasicisti, trubaduri, veliki retoričari srednjeg veka, ali i usamljeni „meteoriti“ poput Remona Rusela – ukratko, svi autori koji su sebi nametali strukturalna ograničenja prilikom kompo-zicije dela. Veliki protivnik OuLiPo-a je slučaj, inspiracija, nepredviđeno. Uostalom, Remon Keno navodi u *Putovanju u Grčku*: „Inspiracija koja se sastoji u tome da se [autor] bespogo-vorno pokori svemu što mu padne na pamet, zapravo je ropstvo. Klasičar koji piše trage-diju sledeći nekoliko poznatih pravila slobodniji je od pesnika koji piše ono što mu prolazi kroz glavu, pri čemu robuje nekim drugim pravilima koja ne poznaje.“ OuLiPo se podvrgnuo klasicističkim stegama i primenio ih na savremeni senzibilitet, pridajući im originalnu lu-dičku dimenziju. Kao da se u ovoj skupini spojio „zadružni“ duh nadrealista sa jednom *naivnom* fascinacijom starim čvrstim formama. Ta *naivna, zanatska i zabavna* grupa (koja nije književni pokret), iako insistira na svojoj neozbiljnosti i izruguje se akademizmu, ipak svoj glavni posao – iznalaženje novih struktura – obavlja sa zavidnom ozbiljnošću i samo-svešću.

U refleksiji ulipoovaca, pisanje je uvek praćeno poetičkom aktivnošću, tačnije de-taljnijim razrađivanjem određenog ograničenja – ti zapisi nisu nikad prilika za dodatnu mi-stifikaciju, već su sačinjeni od preciznih informacija o sredstvima korišćenim u pisanju. Možda je ulipoovska mistifikacija upravo u tome što su te informacije previše precizne.

Autor je po pravilu uklonjen ispod izabranog ograničenja. Štaviše, on ukida „autoritet“ i drugim autorima, prepravljajući ih u uslovnoj slobodi ograničenja. Samo ograničenje tako oslobađa delo vlasti autora. Svi postojeći *tekstovi* (čiji god da su) u stvari su *polazni tekstovi, textes-souches*, na kojima će ograničenje izvršiti određenu intervenciju, kojem će podariti novu varijantu. Jer, u univerzumu OuLiPo-a, ne postoji *jedan, nepovrediv, arhetipski*, u bilo kom smislu *apsolutan tekst*: svi tekstovi su *verzije*, pri čemu ne postoji neki garantni metatekst koji stoji „iza“ njih. *Dugo sam rano odlazio na počinak* jeste možda rečenica kojom

počinje *Traganje za izgubljenim vremenom*, ali ona je pre svega, i više nego što je „Prustova“, lipogramski iskaz u kojem nema slova E. Obezličavanjem teksta (koje se vrši uklanjanjem autora) i obezličavanjem samog čina pisanja (držanjem strogih tehnika, interakcijom sa računarima), najbolja ulipooovska dela su ukazala na postojanje *nultog stupnja pisanja*. Na tom nultom stupnju ne postoji jedan realan, izvorni, kanonizovani tekst (poput Biblije), već beskrajn niz potencijala, *mogućih tekstova* (apokrifa), koji ne moraju ni da budu napisani, za koje je dovoljno utvrditi strukturu i dati uputstvo za realizaciju.

I tako se opet vraćamo na potencijalnost OuLiPo-a, njegovu sposobnost da provocira pisanje i da „stvara“ autore. Ali ono što najviše fascinira su ostvarenja pojedinih pisaca, na koje smo u ovom tematu hteli da skrenemo pažnju. Genijalne i jedinstvene kreacije (koristim potpuno neulipistički rečnik, jer OuLiPo negira i pojam *genija* i pojam *jednog*) poput *Stilskih vežbi* i *Sto hiljada milijardi soneta* Remona Kenoa, poput romana *Disparition* i *Život uputstvo za upotrebu* Žorža Pereka, poput romana *Ako jedne zimske noći neki putnik* i *Nevidljivi gradovi* Itala Kalvina – prevazišle su uske krugove ljubitelja OuLiPo-a i postale popularne široj čitalačkoj publici. Ali ne samo to: prevazišle su i strukturno ograničenje na osnovu kojeg su sastavljene. Ova remek-dela ulipističke literature potvrđuju recept savršenog ulipističkog dela: pisati s ograničenjem, ali i o ograničenju, tako da ograničenje ne bude napadno, da se ne vidi. Zato se ne treba čuditi činjenici da 1969, kad je Perek objavio *Disparition*, kritičari nisu primetili da u romanu nema nijednog slova E, isto kao što nam je teško da zamislimo da iza jednog tako razuđenog romana *Život uputstvo za upotrebu* stoji čitav niz komplikovanih tehnika kojima se Perek disciplinovano pokoravao.

Česta nepravda prema piscima koji su se pridružili ovoj radionici jeste da se tumači prema njihovim delima ponašaju uglavnom kao detektivi, pomno beležeći gde je i koliko puta korišćeno neko od ulipističkih ograničenja, kao da time insinuiraju da se ulipistička dela isključivo daju svesti na procenu spretnosti sa kojom se pisac „pacov“ bori da izađe iz „lavirinta koji je sam sagradio“ (po Kenoovoj definiciji ulipiste). Još češće se i sami ulipisti, iz šale, upinju da vrednost svog stvaralaštva procene na osnovu iskorišćenosti zadatog ograničenja; kao da od čitalaca traže da odgonetnu neki kriptogram ili kombinaciju određenih brojeva. Ali i u takvom autorskom, autoritarnom ključu čitanja ipak preostaje nešto što izmiče ograničenju, jedan višak, koji se ne bi dao izmeriti, ali bez kojeg ulipistički eksperimenti *na planu jezika* ne bi imali nikakvu umetničku vrednost.

U ovom „Vrtu“ predstavljamo najpre dva manifesta OuLiPo-a Fransoa Le Lionea i Remona Kenoa. Kenoov tekst je odlomak iz jedne šire studije *Potencijalna književnost*, čiji nam je prevod ustupio Duško Vitas. Zatim predstavljamo neke od najzanimljivijih i najizazovnijih ograničenja koje su koristili ulipisti, iz zbornika *Atlas potencijalne književnosti*. Posebno predstavljamo radove mladog autora Dušana Vasića, koji svoje tekstove gradi na osnovu ulipističkih ograničenja, ali ih i obogaćuje na svoj način.

Nakon izbora tehnika i ograničenja, donosimo i jedan mali korpus ulipističkih tekstova i tekstova o ulipistima. U Kenoovoj raspravi o *Životinjskim jezicima*, delo Luisa Kerola razmatra se iz neobičnog ugla. O Kenou kao učeniku klasicista govori Damijen Lopez, mladi profesor Univerziteta u Nici, koji je na ovoj temi i doktorirao. Saran Aleksandrijan, iako nije bio član OuLiPo-a, na duhovit način u svom delu *Šezdeset nacrta za roman po ukusu dana i noći* skicira nekoliko mogućih romana, što je OuLiPo postupak *par excellence*. Po prvi put

objavljujemo i lipogramski dosledan prevod jednog poglavlja čuvenog Perekovog romana *Disparition (Gubitak)*. Erve Le Telijs u odlomku iz novog romana *Dosta više o ljubavi* donosi zanimljivu transpoziciju jednog ulipističkog nastupa. Na kraju dajemo i jednu izabranu bibliografiju i popis trenutnih članova OuLiPo-a.

Nadamo se da će ovaj skromni korpus, u godini kada OuLiPo slavi pedeset godina postojanja, zainteresovati čitaoce *Polja* i, možda, *stvoriti ponekog autora*.